

Håbet

FRILUFTSBARNEHAGE

PROGRESJONSHEFTE

FAGOMRÅDE:

KROPP, BEVEGELSE, MAT OG HELSE

I løpet av småbarnsalderen tilegner barna seg grunnleggende motoriske ferdigheter, kroppsbeherskelse, fysiske egenskaper, vaner og innsikt i hvordan de kan ivareta helse og livskvalitet. Barn er kroppslig aktive, og de uttrykker seg mye gjennom kroppen. Gjennom kroppslig aktivitet lærer barna verden og seg selv å kjenne. Barns kontakt med andre barn starter ofte med kroppslige signaler og aktiviteter. Dette har betydning for sosial kompetanse. Godt kosthold og god veksling mellom aktivitet og hvile er av betydning for å utvikle en sunn kropp.

Variert fysisk aktivitet både inne og ute er av stor betydning for utvikling av motoriske ferdigheter og kroppsbeherskelse. Aktiv bruk av natur og nærmiljø gir mange muligheter.

(Rammeplanen)

Den voksnes rolle:

- Organisere hverdagen med veksling mellom ro, aktivitet og måltider.
- Bidra til at barn tilegner seg gode vaner, holdninger og kunnskaper når det gjelder kost, hygiene, aktivitet og helse.
- Sørge for god planlegging og fleksibel tilrettelegging og utnyttelse av det fysiske miljøet.
- Forstå og gi oppmuntrende bekreftelse på barns sansemotoriske og kroppslige lek.
- Tilrettelegge for og inspirere til trygg og utfordrende kroppslig lek og aktivitet for alle.
- Ta vare på barns helse og sikkerhet.
- Gode rollemodeller

Virkemidler knyttet opp mot faget:

- Naturen og det fysiske miljøet
- Bevegelsesleker og hinderløype.
- Kroppen vår
- Modell av kroppen
- Måltider
- Bål/primus
- Bøker
- Rim og regler
- Sang, dans og drama
- Media
- Speil

KROPP

Virkemiddel: Bøker, speil, mat/væske, modell av kroppen, musikk, sang, tekst, bevegelsessanger...

Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
<p>Barna skal få erfaring med og kjennskap til kroppen og prosesser i kroppen.</p> <p>Barna skal få erfaring med og kjennskap til egen kropp.</p> <p>Barna skal bli trygg på sin egen kropp – og få styrket egen selvtillit/selvfølelse.</p> <p>Barna skal få gode opplevelser gjennom å få kjennskap til sin egen kropp.</p>	<p>Begrepslære: Barna skal "identifisere" ansiktet:</p> <ul style="list-style-type: none"> - øye - nese - øre - hake - kinn - hår - ansikt - panne - tenner - munn <p>Hovedvekt på ansiktet, men kan selvfølgelig lære noe om resten av kroppen.</p>	<p>Begrepslære: Barna skal kjenne til noe om ytre kroppsdeler:</p> <ul style="list-style-type: none"> - fot - tær - ankel - legg - lår - hofte - mage - rygg - nakke - skulder <p>Hovedvekt på ytre kroppsdeler, men kan lære noe om andre ting på kroppen.</p>	<p>Begrepslære: Barna skal kjenne til noe om indre organer:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lever - hjerte - lunger - nyrer <p>Hovedvekt på indre organer og prosesser i kroppen, men snakker om andre kroppsdeler etter behov.</p>
<p>Barna skal få erfaring med og kjennskap til hvor maten vi spiser blir av.</p>	<p>Vite hva "hva" som havner i bleien sin.</p>	<p>Kjenne til hva som skjer med maten etter at den forlater munnen og drar ned i magen.</p>	<p>Gå litt dypere i hva som skjer med maten i magen/tarmene.</p>
<p>Barna skal få erfare og få kjennskap til til hjerter- og lungefunksjonen</p>	<p>Kjenneskap til begrepene hjerte og lunge.</p>	<p>Kjenneskap til hvordan hjertet og lungene fungerer - og hvorfor vi har dem.</p>	<p>Mer kjenneskap til hvordan hjertet og lungene fungerer – og forskjellige prosesser i hjertet/lungene.</p>
<p>Barna skal få erfaring med og kjennskap til førstehjelp.</p>	<p>Kjenneskap til hva som skjer når man setter noe fast i halsen.</p>	<p>Vite hva man gjør hvis noe setter seg fast i halsen. Lære seg nummeret til nød-telefonen 113</p>	<p>Erfaring med hvorfor og hvordan vi får åpne luftveier. Kunne "ringe" til 113 og gjøre seg forstått.</p>

BEVEGELSE

Virkemiddel: Diverse utstyr til bruk inne og ute. Bøker, tau, kreppapir, farga kartong, instrument, CD-spiller/cd'er, bevegelsesleker, trær, steiner, ulendt terreng....

Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
<p>Barna skal få erfaring med og kunnskap om tau som utstyr og redskap, og oppleve gleden med å klatre.</p> <p>Barna skal få erfaring med å klatre i tau. Erfaring med og kjennskap til selv og sette opp tau – knuter.</p> <p>Barna skal få følelsen av å sprenge grenser når de gjør noe som er litt skummelt.</p>	<p>Klatre på steiner og i små skrenter.</p> <p>Klatre med tau på steiner, med veiledning av voksne.</p> <p>Se når voksne fester tau med knuter.</p>	<p>Klatre i tre og i skrenter.</p> <p>Klatre i tau, både med og uten veiledning av voksne.</p> <p>Delaktig når tau festes med knuter.</p>	<p>Rappeling og klatring (vanlig tau)</p> <p>Klatre i tre, steiner og på skrenter.</p> <p>Erfaring med og kunnskap om knuter.</p>
<p>Barna skal erfare gleden ved å gjennomføre hinderløyper.</p> <p>Barna skal erfare lek og bevegelse i ulendt terreng.</p> <p>Barna skal få stimulert og styrket sin egen balanse.</p>	<p>Hinderløyper med veiledning av voksne:</p> <ul style="list-style-type: none"> - i ulendt terreng - i buskete terreng - i kupert terreng 	<p>Hinderløyper "alene" og med veiledning av voksne:</p> <ul style="list-style-type: none"> - i ulendt terreng - i buskete terreng - i kupert terreng 	<p>Hinderløyper alene og i gruppe:</p> <ul style="list-style-type: none"> - i ulendt terreng - i buskete terreng - i kupert terreng <p>Jobbe i gruppe.</p> <p>Hjelpe og veilede de mindre barna.</p>
<p>Barna skal få erfaring med ulike tradisjonelle norske bevegelsesleker. Barna skal få kjenne gleden av å leke i felleskap med andre barn.</p> <p>Turtaking Tape/vinne Fullføre leken</p>	<p>Lære/kjenne til minst 3 bevegelsesleker</p> <p>Eks: Bjørnen sover</p>	<p>Lære/kjenne til minst 4 bevegelsesleker</p> <p>Eks: Haien kommer</p>	<p>Lære/kjenne til minst 5 bevegelsesleker</p> <p>Hjelpe til og veilede de mindre barna.</p>

HELSE

Virkemiddel: Bøker, modell av kroppen, såpe, stormkjøkken, stekehelle, bål, mat/væske, frukt/grønnsaker, bevegelsessanger, fysisk aktivitet...

Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
<p>Erfaring med og kjennskap til forskjellige frukt og grønnsaker.</p> <p>Barna skal sprengre grenser og få gode opplevelser gjennom å smake noe nytt.</p> <p>Barna skal være delaktig i å lage god og sunn mat.</p>	<p>Få erfaring med ulike grønnsaker og bruke disse i diverse måltider:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potet - gulrot <p>Så karse.</p> <p>Gjøre seg kjent med fiskesorter:</p> <p>Torsk</p>	<p>Få erfaring med ulike grønnsaker og bruke disse i diverse måltider:</p> <ul style="list-style-type: none"> - agurk - tomat - kålrot <p>Kjenne til hvordan disse grønnsakene dyrkes.</p> <p>Gjøre seg kjent med fiskesorter:</p> <p>Makrell</p>	<p>Få erfaring med ulike grønnsaker og bruke disse i diverse måltider:</p> <ul style="list-style-type: none"> - paprika - brokkoli - blomkål - nepe - <p>Kjenne til hvordan disse grønnsakene dyrkes.</p> <p>Gjøre seg kjent med fiskesorter:</p> <p>Laks</p> <p>Frukt</p> <p>Forskjellen på frukt og grønnsaker.</p>
<p>Barna skal få erfaring med og kunnskap om at sunt kosthold, fysisk aktivitet og hvile hører sammen.</p> <p>Barna skal få erfare sunne matvarer gjennom barnehagens måltider.</p> <p>Barna skal få oppleve og erfare at sunn mat kan lages ute på bål/primus.</p>	<p>Erfare å lage mat ute på bål/primus.</p> <p>Eks:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Fiskekake på pinne - Pinnebrød - Wok <p>Se når voksne lager bål.</p>	<p>Være delaktig i å lage mat på bål/primus:</p> <p>Eks:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Fiskekake m/pinnebrød - Frukt m/fyll - Wok - Komle <p>Noe kjennskap til hvordan bål lages.</p>	<p>Være delaktig i å lage mat på bål/primus:</p> <p>Eks:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pinnebrød m/innhold - Frukt og grønnsaker m/fyll - Wok - m.m. <p>Kjennskap til flere måter å lage bål.</p>

Barna skal få erfaring med og kunnskap om matretter fra andre kulturer .	Erfaring og smake på matretter fra andre kulturer.	Kunnskap og erfaring om andre matkulturer. Være delaktig i å lage matretter fra andre kulturer.	Kunnskap om andre matkulturer. Være delaktig i å lage matretter fra andre kulturer.

MAT

Barnehagen tar utgangspunkt i FUS sin satsning på dette området, «**SmartMat**»

Mål: Matglede, sunne og gode vaner – med fokus på:

- Serverer bær, frukt og/eller grønnsaker til hvert måltid
- Høyest mulig kjøtt- og fiskeinnhold
- Næringsrikt korn
- Naturlige søtningsstoffer

Gjennom samspill og dialog ved måltider, lærer barn om diverse mat, grønnsaker og frukt i forhold til deres nysgjerrighet og alder.

- Hvorfor er mat viktig?
- Hva gjør maten med kroppen?
- Smaker på forskjellig mat

FAGOMRÅDE:

NATUR, MILJØ OG TEKNIKK

Naturen gir rom for mangfold av opplevelser og aktiviteter til alle årstider og i all slags vær. Naturen er en kilde til skjønnhetsopplevelser og gir inspirasjon til estetiske uttrykk. Fagområdet skal bidra til at barn blir kjent med og får forståelse for planter og dyr, landskap, årstider og vær. Det er et mål at barn skal få en begynnende forståelse av betydningen av en bærekraftig utvikling.

I dette inngår kjærlighet til naturen, forståelse for samspillet i naturen og mellom mennesket og naturen.

(Rammeplanen)

- Barns språk er **bevegelse**.
- Å oppleve innebærer å ta aktivt del i og prøve å skjønne prosesser i naturen.
- "Menneske-kroppen vet noe om verden før tanken er tenkt og ordet uttrykt". (Merleau- Ponty 1994)
- Når opplevelser deles med andre barn eller voksen, læres ofte nye begreper, som i sin tur kan bidra til å uttrykke **opplevelser**.
- Gjennom kunnskap utvikler vi et naturfaglig begrepsapparat som er en hjelp til å uttrykke opplevelser i etterkant og opplevelser i naturen og undring over naturen som mangfold

Den voksnes rolle:

- Gi rom for "**felleskapsopplevelser**" mellom barn.
- Kunnskap nok til å svare barnet og vilje til å finne svar på det en ikke vet.
- Når barn stiller spørsmål, skal voksne skal hjelpe og veilede dem å finne svar.
- **Rollemodeller**, som viser i handling at de selv respekterer naturen og er interessert i å lære om å ta vare på det som finnes der.
- Veilede og gi barna spillerom i møte med naturen, slik at de får **utfordringer og erfaringer, spenning- og mestringsopplevelser**.

Virkemidler knyttet opp mot faget:

- Sang, drama
- Musikk
- Rim og regler
- Forskjellig litteratur
- Bilder og kunst
- Diverse utstyr til bruk i naturen
- Media
- Museum

NATUR

Virkemidler:

I SKOGEN:			
Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
<p>Barna skal få kjennskap og erfaring om ulike småkryp og insekt:</p> <ul style="list-style-type: none"> - meitemark - skrukke troll - edderkopp - tusenbein - snegle - maur - veps - flue <p>Barna skal sprenge egne grenser i møte med småkryp</p> <p>Barna skal få gode opplevelser i møte med småkryp</p>	Hvor bor småkryp?	<p>Hva spiser insekter og småkrypene?</p> <p>Hvor bor de?</p>	<p>Hva kjennetegner småkryp og insekt?</p> <p>Likheter og ulikheter mellom de ulike småkrypene</p>
Ulike lyder, lukter og farger i skogen	<p>Lokalisere lyder og lukter</p> <p>Skille ulike farger</p>	<p>Skille lyder fra hverandre</p> <p>Knytte farge til årstid</p>	<p>Forskjellige lukter og fuglelyder</p> <p>Årsak til at blader skifter farger</p>
<p>Ulike sporteegn</p> <ul style="list-style-type: none"> - dyrespor - spisespor - ekskrement - oppgulp - hi, bol og skjulesteder 	Se etter ulike sportegn	Skille ulike sportegn	Ulike sportegn
<p>Trær</p> <ul style="list-style-type: none"> - gran - furu - bjørk <p>Begrepslære:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rot - stamme - grein - blader - knupp 	<p>Kongle (stor/liten)</p> <p>Forskjellen mellom barnåler og blader</p>	<p>Forskjellen på furu- og grankongler</p> <p>Ulike former og fasonger på blader.</p>	<p>Lese av hvor gammelt et tre er.</p> <p>Treets betydning for alt liv</p>

FUGLER:			
Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
Barna skal få kjennskap og erfaring om ulike fugler : <ul style="list-style-type: none"> - Spurv - Trost - Skjære - Kråke Barna skal få gode opplevelser gjennom kunnskap om fugler	Forskjell på størrelse og farge Lage fuglemat	Hva fuglene spiser og hvor de bor Trekkfugler Lage fuglemat	Forskjellen mellom hannen og hunnen. Ulikheter med nebb, føtter, klør, vinger, egg Lage fuglemat

BASENAVN:			
Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
Barna skal få kunnskap om fuglen i sitt basenavn <ul style="list-style-type: none"> - Spurv - And - Ørnen Barna skal få gode opplevelser gjennom kjennskap om disse fuglene	Spurven Kjennetegn Mat Fuglelyd	Anden Kjennetegn Mat Fuglelyd Hvor den bor - Stokkand - Toppand	Ørnereiret Kjennetegn Mat Fuglelyd Hvor den bor/lever Rovfugl - Havørn - Kongeørn

BLOMSTER:			
MÅL 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
Barna skal få kjennskap og erfaring om ulike blomster : <ul style="list-style-type: none"> - Løvetann - Hestehov - Hvitveis - Rødkløver Barna skal få gode opplevelser gjennom kjennskap om blomster Barna skal få oppleve glede ved å plukke blomster	Begrepslære: <ul style="list-style-type: none"> - Stilk - Blad - Blomst - Hestehov - Løvetann Skille mellom hestehov og Løvetann	Likheter og ulikheter mellom blomstene Kunnskap om ulike røtter	Hvordan fraktes frø? Pollenering

BONDEGÅRDEN:			
Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
<p>Barna skal få erfaring og kjennskap med ulike husdyr</p> <p>Barna skal oppleve gleden av å være sammen med husdyr</p> <p>Barna skal sprengre grenser i møte med husdyr</p> <ul style="list-style-type: none"> - ku - gris - hest - sau - geit 	<p>Begrepslære:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ku - Gris - Hest - Sau - Geit <p>Hva sier dyrene?</p> <p>Melken kommer fra kua</p> <p>Lære å skille de ulike dyrene i fra hverandre</p> <p>Jevnlig besøk på bondegård om våren</p> <p>Lek med lam</p>	<p>Hva spiser dyrene?</p> <p>Hvor bor dyrene?</p> <p>Hva heter hannen, hunnen og barnet?</p> <p>Melkeproduksjon</p>	<p>Hva finnes på en bondegård?</p> <p>Tekniske hjelpemidler på gård.</p> <p>Hva spiser vi fra en bondegård?</p> <p>Karing av ull</p>

FØDSEL, VEKST, ALDRING, DØD:			
Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
Vekst og aldring	Begrepene; stor/liten Mor, far, søster, bror Rumpetroll Frosk	Begrepene; gammel/ung Mor, far, søster, bror og besteforeldre Rumpetroll Frosk	Mitt slektstre Mor, far, søster bror, besteforeldre, oldeforeldre, tanter og onkler Rumpetroll Frosk
Fødsel	Babyen vokser i magen Kylling og egg	Fosterlivet Kylling, egg, rugekasse og klekking	Hvordan blir et barn til? Kylling, egg, rugekasse og klekking
Død ift. dyr Barna skal møte alt liv i skogen med respekt	Verne om småkryp Næringskjeden	Verne om småkryp Næringskjeden	Verne om småkryp og vekster og trær Næringskjeden
Død ift. mennesker	Samtale om temaet ved behov (tett samarbeid med barnas hjem)	Samtale om ved behov (tett samarbeid med barnas hjem Ved behov	Samtale om ved behov (tett samarbeid med barnas hjem

MILJØ

Virkemidler:

VÆR og ÅRSTID:			
Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
<p>Barna skal få kjennskap og erfaring med forskjellig vær</p> <p>Barna skal oppleve gleden av å være ute i all slags vær</p> <p>Barna skal oppleve å sprengne egne grenser ute i ulikt vær</p>	<p>Begrepslære:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vind - regn - sol - snø - hagl - is - vind - regnbue 	<p>Måle nedbør</p> <p>Værsymboler</p> <p>Når kommer regnbuen?</p>	<p>Hva er?</p> <ul style="list-style-type: none"> - regn - snø - hagl - dugg - rim
<p>De fire årstider</p> <ul style="list-style-type: none"> - høst - vinter - vår <p>sommer</p>	<p>Begrepslære:</p> <ul style="list-style-type: none"> - høst - vinter - vår - sommer <p>Varmt og kaldt</p>	<p>Begrepslære:</p> <ul style="list-style-type: none"> - høst - vinter - vår - sommer <p>Forskjellen mellom årstider</p>	<p>Temperatur</p> <p>Hvorfor har vi 4 årstider i Norge?</p>
Skyer	Farge	Form og farge	Hva er en sky?
		Skyenes bevegelse	Lese vær på skyene

VANN og LUFT:			
Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
<p>Barna skal få kjennskap og erfaring med stoffene vann og luft</p> <p>Barna skal oppleve gleden i lek med vann og luft</p> <p>Barna skal oppleve å sprengne egne grenser i møte med vann og gjennom vannlek.</p>	<p>Begrepslære:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vann - snø - is <p>Kaldt og varmt vann</p> <p>Hva flyter og hva synker?</p>	<p>Kald og varm luft</p> <p>Fra vann til is og fra is til vann</p> <p>Hva flyter og hva synker?</p>	<p>Vanndamp</p> <p>Hvorfor flyter vi mennesker?</p> <p>Hvor finnes vann?</p> <p>Hva flyter og hva synker?</p>

VERDENSROMMET:			
Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
Barna skal få kjennskap og erfaring med: - Dag/natt - Sol - Stjerner - Måne	Begrepslære: - Dag/natt - Sol - Måne - Stjerner Natt = måne Dag = sol	Soloppgang og solnedgang Stjernebilde Se forskjeller på månen	Jordens akse Jordens bane rundt sola Sola som skinner på månen; - fullmåne - halvmåne
Planeter Vår blå planet; Jorda	Jorda er rund Kjenneskap til en globus	Jorda som en planet - Land og vann Plassere Norge og Sandnes på globus	Jorda som en planet i verdensrommet, Andre planeter Horisonten Plassere sør og nord på globusen. Verdensdeler

KILDESORTERING:			
Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
Barna skal få kjennskap og erfaring med kildesortering Barna skal ha respekt for miljøet Plukke søppel	Kildesortere; Mat og avfall	Kildesortere; Mat og avfall Papir og plast	Kildesortere; Mat og avfall Papir og plast Metall og glass

INNHØSTING:			
Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
Barna skal få erfaring og kjennskap til innhøsting Barna skal oppleve gleden ved å hente/plukke/sanke	Plukke plommer Plukke solbær og lage syltetøy	Hvilken sopp kan vi spise? Hvilken sopp skal vi ikke spise? Plukke sopp og steke Plukke bær og lage syltetøy	Hvilken sopp kan vi spise? Hvilken sopp skal vi ikke spise? Plukke sopp og steke Plukke bær og lage syltetøy

TEKNIKK

Virkemiddel:

LYD:			
Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
<p>Barna skal få kjennskap og erfaring med lyd</p> <p>Barna skal oppleve gleden i lek med lyd</p>	<p>Lokalisere lyd</p> <p>Sterk og svak lyd</p>	<p>Lokalisere lyd</p> <p>God lyd og ulyd</p> <p>Lyd ift ulike gjenstander</p> <p>Eks: Tunellbokser</p>	<p>Hva er lyd?</p> <p>Øret</p>

LYS:			
Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
<p>Barna skal få kjennskap og erfaring med lys</p> <p>Barna skal oppleve gleden i lek med lys</p> <p>Barna skal oppleve å sprengne egne grenser i møte med mørket</p>	<p>Lys og mørke</p>	<p>Sterk og svakt lys</p> <p>Skygge (skyggeteater)</p> <p>Overhead</p>	<p>Hva er lys?</p> <p>Hva gir lys?</p> <p>Overhead</p>

ELEKTRISITET og MAGNETISME:			
Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
<p>Barna skal få kjennskap og erfaring med magnetisme og elektrisitet</p>	<p>Vektstang-prinsippet (vippe)</p> <p>Magneter</p>	<p>Magneter</p> <p>Teknikk i vann</p>	<p>Lyspærer og ledninger</p> <p>Kompass</p> <p>Hjulet (sykkel)</p>

FRILUFTSLIV:			
Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
<p>Barna skal erfare nytten, gleden ved bruk av kniv.</p> <p>Respekt for kniv</p>	<p>Hva er en kniv? Hva kan kniven brukes til?</p>	<p>Spikking</p>	<p>Spikking Seljefløyte</p> <p>Sag og øks</p>
<p>Barna skal erfare gleden, nytten, varmen og kosen med bål.</p> <p>Respekt for ild.</p> <p>Forskjellige måter å lage mat på bål.</p> <p>Slukking av ild.</p>	<p>Begrepslære; - bål - flamme - glør - ved - bark</p>	<p>Begrepslære; - bål - flamme - glør - ved - bark</p> <p>Nødvendig utstyr for å tenne bål?</p> <p>Sikkerhet knyttet til bålbrekking.</p>	<p>Hvordan bygge bål?</p> <p>Når kan vi tenne bål? Hvor kan vi tenne bål?</p> <p>Hvordan kan vi lage ild?</p>
<p>Barna skal erfare gleden, nytten og kosen med stormkjøkken/ primus</p> <p>Barna skal ha respekt for ild</p>	<p>Matlaging på stormkjøkken og primus</p>	<p>Matlaging på stormkjøkken/ primus</p> <p>Nødvendig utstyr når vi skal bruke stormkjøkken/ primus</p> <p>Sikkerhet knyttet til bruk av stormkjøkken/ primus. Slukking av flamme</p>	<p>Matlaging på stormkjøkken/ primus</p> <p>Hvordan bruker man stormkjøkken/ primus?</p> <p>Når og hvor kan vi bruke stormkjøkken og primus?</p>
<p>Barna skal få kjennskap og erfaring med hvordan de kan søke ly mot vær og vind ute</p> <p>Barna skal sprengre egne grenser ved å bygge og bruke:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kvisthytte - gapahuk - lavvo 	<p>Sove ute i all slags vær (vogn)</p> <p>Kvisthytte</p>	<p>Bygge gapahuk</p>	<p>Lære å slå opp lavvo</p> <p>Sove i lavvo</p>
<p>Se TEMAHEFTET «Ut i skogen, opp i trærne» (Progresjon)</p>			

FAGOMRÅDE:

KOMMUNIKASJON, SPRÅK OG TEKST

Tidlig og god språkstimulering er en viktig del av barnehagens innhold. Kommunikasjon foregår i et vekselspill mellom å motta og tolke et budskap og å selv være avsender av et budskap. Både den nonverbale og verbale kommunikasjonen er viktig for å utvikle et godt muntlig språk.

Å få varierte og rike erfaringer er avgjørende for å forstå begreper. Å samtale om opplevelser, tanker og følelser er nødvendig for utvikling av et rikt språk.

Tekst omfatter både skriftlige og muntlige fortellinger, poesi, dikt, rim, regler og sanger. Viktige sider ved kulturoverføringer er knyttet til kommunikasjon, språk og tekst.

(Rammeplanen)

Den voksnes rolle:

- Fremme **tillit** mellom barn, og mellom barn og voksne, slik at barna føler **glede** ved å kommunisere og **trygghet** til å benytte ulike språk- og tekstformer i hverdagen.
- Tilrettelegge for meningsfulle **opplevelser**, og skape tid og rom for bruk av nonverbalt og verbalt språk i hverdagsaktiviteter, lek og i mer tilrettelagte situasjoner.
- Skape et språkstimulerende miljø for alle barn og **oppmuntre** til å lytte, samtale og leke med lyd, rim, rytme og fabulere ved hjelp av språk og sang.
- La barna møte symboler som bokstaver og siffer i daglige sammenhenger, og **støtte** barnas initiativ når det gjelder å telle, sortere, lese, lekeskrive eller til å diktere tekst.
- Skape et miljø hvor barn og voksne opplever **spenning** og glede ved høytlesning, fortelling, sang og samtale

Virkemidler knyttet opp mot faget:

- bøker
- sanger
- dikt og regler
- bilder
- rytmeinstrumenter
- rollespill
- dramatisering
- lydbøker
- cd'er
- media
- lek ute/inne
- forming

KOMMUNIKASJON			
Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
Barna får erfaring i å lytte, observere og gi respons i samhandling med barn og voksne.	Bruke språket – nonverbalt og verbalt i rutinesituasjoner: - måltid - påkledning - bleieskift	Bruke språket i rollelek: - skape gode lekesituasjoner - løse konflikter	Bruke språket i grupper: - lytte til hverandre - hjelpe hverandre inn i lek - si positive ting om hverandre
Barna får erfaring i å bruke språket for å: - utrykke følelser, ønsker og erfaringer - løse konflikter - få venner	Få kjennskap til begreper som: - glad - lei - gøy - smile - le - gråte - sint - redd Ta initiativ til verbal kommunikasjon.	Få kjennskap til begreper som: - skummelt - godt humør - sur - glede seg Fortelle hvorfor en føler sånn (begrunne) Få erfaring i ulike "lekekoder" (hvordan komme inn i lek med andre) Være i dialog over en viss tid	Få kjennskap til begreper som: - lykkelig - nifst - omtenksum - ubehagelig Bruke ord (istedenfor "fysisk angrep" i konflikter) Medbestemmelse på: - turplasser - mat - lek Invitere andre barn inn i leken
Barna får erfaring med og kjennskap til å bruke ulike kommunikasjonsmetoder både ute i naturen og inne i barnehagen: - sang - bilder - forming - drama - media	Syngte ulike barnesanger Se på bilder i bøker. Barna får utrykke seg selv via bilder og annen forming. Barna får kjennskap til dramatisering.	Synger barnesanger og andre sanger. Ser på bilder i bøker og snakker om det man ser. Barna får kjennskap til kunstnere, se på deres bilder, og samtale om bildene. Barna får kjennskap til dramatisering, og får selv delta i ulike typer dramatisering.	Syngte, dikte sanger Bruke bilder, forming, drama for å utrykke seg om et bestemt emne. Bruke media (cd, aviser, TV, dvd) til å formidle budskap-samtale omkring dette. Kommunikasjons-spill: spørsmål - svar

SPRÅK			
Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
<p>Barna videreutvikler sin begrepsforståelse.</p> <p>Barna får kjennskap til/erfaring med et variert ordforråd.</p>	<p>Få kjennskap til at</p> <ul style="list-style-type: none"> - bæ = sau - pip-pip = fugl - vov-vov = hund <p>Få erfaring med setningsoppbygging: (2-3 ord...)</p> <ul style="list-style-type: none"> - jeg ler - vannet renner - fuglen synger. 	<p>Leke med ord som</p> <ul style="list-style-type: none"> - bil-pil - mus-hus <p>Få erfaring med og kjennskap til setningsoppbygging: (4-5 ord...)</p> <p>Få kjennskap til preposisjoner: "Jeg kan: - hoppe på steinen" - legge boka i hylla"</p>	<p>Få erfaring med/kjennskap til</p> <ul style="list-style-type: none"> - rimeord (hatt-katt) <p>Få kjennskap til samlebegreper som:</p> <ul style="list-style-type: none"> - klær - frukt - møbler. <p>Få kjennskap til gradbøyning av adjektiv:</p> <ul style="list-style-type: none"> - mindre - kortere - lengste - største. <p>Få erfaring med/kjennskap til setninger der noe har skjedd, skal skje.</p>
<p>Barna opplever glede ved høytlesning og bruk av bøker.</p>	<p>Lese billedbøker for enkeltbarn og barn i gruppe.</p> <p>Lese eventyr for barna.</p>	<p>Lese ulike type bøker for barna, enkeltvis og for barn i gruppe.</p> <p>Lese eventyr for barna. Oppfordre barna til å lese bøker selv.</p>	<p>Lese ulike bøker for barna, med og uten bilder.</p> <p>Barna tar initiativ selv til å lese bøker, alene og sammen med andre barn. Barna lytter til høytlesning fra CD/kassett.</p>
<p>Barna får erfaring med/kjennskap til lyder og rytme i språket.</p>	<p>Tøyse med ord og lyder.</p> <p>Klappe barnas navn.</p> <p>Rim og regler.</p> <p>Lydleker</p>	<p>Tøyse med ord og lyder.</p> <p>Klappe barnas navn sammen med dem.</p> <p>Rim og regler.</p> <p>Synge: "Tre små kinesere" Lydleker</p>	<p>Klappe alle barnas navn, klappe sitt eget navn alene.</p> <p>Øve på klappeleker som "AnneLi Anne".</p> <p>Lese, si og lage rim, regler og ellinger.</p> <p>Lydleker</p>

TEKST			
Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
<p>Barna får erfaring med/kjennskap til ulik type tekst:</p> <ul style="list-style-type: none"> - billedbøker, - bøker - aviser - eventyr - rim og regler - poesi - dikt - sanger. 	<p>Lese billedbøker.</p> <p>Rim/regler og ellinger.</p> <p>Synge sanger fra sangbøker.</p>	<p>Lese bøker, fortellinger og eventyr.</p> <p>Lytte til rim, regler, dikt.</p> <p>Synge sanger fra sangbøker.</p> <p>Lage dikt.</p> <p>Lage enkle fortellinger/tekst.</p>	<p>Lese bøker uten bilder (fortellinger, eventyr)</p> <p>Lytte til rim, regler, ellinger, dikt og poesi.</p> <p>Synge ulike sanger.</p> <p>Lage dikt og poesi, fortellinger, eventyr, vitser, gåter (barna dikterer, voksne skriver).</p> <p>Barna "lekeleser" for andre barn/voksne.</p> <p>Lekeskrive tekst og skilt til bruk i lek.</p> <p>Spille spill m/tekst Lese/se i aviser.</p>

FAGOMRÅDE:

ANTALL, FORM OG ROM

”Barn er tidlig opptatt av tall og telling, de utforsker rom og form, de argumenterer og er på jakt etter sammenhenger. Gjennom lek, eksperimentering og hverdagsaktiviteter utvikler barna sin matematiske kompetanse. Barnehagen har et ansvar for å oppmuntre barns egen utforskning og legge til rette for tidlig og god stimulering.”

(Rammeplanen)

Den voksnes rolle:

- være oppmerksomme og lyttende
- ta utgangspunkt i barnets interesser og uttrykksformer
- være bevisst egen begrepsbruk
- styrke barnas nysgjerrighet
- resonnere og undre seg sammen med barna
- stimulere barnas evne til å bruke språket som redskap for logisk tenkning
- legge tilrette for ulike leker og materiell
- gi barna impulser og erfaringer med design gjennom formingsaktiviteter
- trekke inn målinger og måleredskaper i barnas lek og hverdagsaktiviteter

Virkemidler knyttet opp mot faget:

- Mattedag/Matteuke
- Bygge gapahauk
- Sette opp lavvo
- Spille brettspill
- Formingsaktiviteter – leire, tre, naturmateriell, garn osv
- Tegning og maling
- Matlaging
- Sortering etter form, farge, alder, størrelse osv
- Tellesanger – (Indianersang, Det satt to katter, Gubben og Gamla, Petter slår med en hammer, Historien om de tre små fisk...)
- Ellinger
- Sammenligning – likheter og forskjeller (store, små, mange, få osv)
- Eventyr- Bukkene Bruse, Geitekillingen som kunne telle til ti, Per, Pål og Espen Askeladd osv
- Sangleker, Fisken i det røde hav, Haien kommer, En-to-tre rødtlys osv
- Tur: Togtur, busstur, flytur, turer i skog og mark

MATEMATISKE BEGREPER			
Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
<p>Barna skal tilegne seg gode og anvendbare matematiske begreper:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kvantitetsord - størrelser - former - mål 	<p>Elementære kvantitets-ord:</p> <ul style="list-style-type: none"> - alle - mange - ingen - noe - lite - mye 	<p>Ulike typer størrelser, former og mål gjennom å sortere og sammenligne</p> <p>Ulike matematiske begreper som:</p> <p>Eks: måling (meter, centimeter) vekt (kilo, gram) former (sirkel, trekant, firkant)</p>	<p>Ulike typer størrelser, former og mål gjennom å sortere og sammenligne</p> <p>Ulike matematiske begreper som:</p> <p>Eks: måling (meter, centimeter) vekt (kilo, gram) former (sirkel, trekant, firkant)</p>

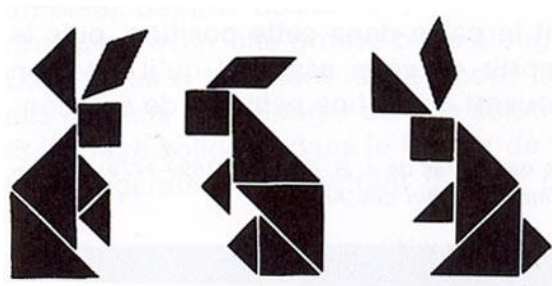
ROMOPPFATTELSE			
Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
<p>Barna skal få erfare plassering og orientering og på den måten utvikle sine evner til lokalisering</p> <p>Barna skal gjennom lek og turgåing få oppleve gleden over å utforske rom og omgivelser</p>	<p>Plassering og plasseringsord:</p> <ul style="list-style-type: none"> - i - over - ytterst - opp på - inni 	<p>Retninger:</p> <ul style="list-style-type: none"> - høyre - venstre 	<p>Retninger:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nord - sør - øst - vest

TID og TIDSMÅLING			
Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
Barna skal få kjennskap til og erfaring med tid og tidsmåling	Rekkefølge: før, etter, først, sist, snart, senere, etterpå, neste	Absolutt tid: i dag, i går, i morgen, i fjor, morgen, middag, kveld, seint, tidlig, samlingsstund, frokost	Relativ tid: stund, øyeblikk, dag, natt, døgn, uke, måned, år, time, halvtime, kvarter

TALL og TELLING			
Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
Barna skal få kjennskap til og erfaring med tall og telling Barna skal få oppleve gleden over å utforske og leke med tall	Rekketelling: opp til ti Peketelling	Kunne koble et tallord til hver ting en teller: - Parkobling - En-til-en- korrespondanse Rekkefølgetall (Ordinaltall) (f.eks. første, andre, tredje osv) Mengdetall (Kardinaltall)	Tall som identitet (f.eks. Linje 3, hus nr. 16, buss nr. 9) Tall som siffer (tallsymbol/skriftegner) Mengdetall (Kardinaltall)

MÅLINGER			
Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
Barna skal få kjennskap til og erfaring med målinger	Målebegreper: høyt - lavt kort - langt tykt - tynt	Måleredskaper	Måleredskaper, lengder og vekt

FORM og MØNSTER			
Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
<p>Barna skal få oppleve gleden over å utforske og leke med former og mønster</p> <p>Barna skal gjennom allsidige geometriske erfaringer utvikle evnen til å forestille seg egenskaper ved objekter og se mønster</p> <p>Vi ser på likheter og ulikheter ved å sortere, sammenligne og speile</p>	<p>Utforske og leke med form og mønster</p>	<p>Geometriske figurer</p> <ul style="list-style-type: none"> - sirkel - trekant - firkant 	<p>Geometriske figurer</p> <p>Utforske mønster gjennom lek med tangram og naturmaterialer</p> <p><i>(Tangram er et gammelt kinesisk puslespill som består av 7 brikker. Puslespillet gir trening i geometri og kreativitet)</i></p>

FAGOMRÅDE:

KUNST, KULTUR OG KREATIVITET

Barnehagen må gi barn mulighet til å oppleve kunst og kultur og til selv å uttrykke seg estetisk. Å være sammen om kulturelle opplevelser og å gjøre eller skape noe felles, bidrar til samhørighet. Barn skaper sin egen kultur ut fra egne **opplevelser**. Gjennom rike erfaringer med kunst, kultur og estetikk, vil barn få et mangfold av muligheter for sansing av opplevelse, eksperimentering, skapende virksomhet, tenkning og kommunikasjon. Fagområdet omhandler uttrykksformer som billedkunst og kunsthåndverk, musikk, dans, drama, språk, litteratur, film, arkitektur og design. Formidling av kunst og kultur bidrar til å skape fortrolighet med og tilhørighet til kulturelle uttrykksformer.

(Rammeplanen)

Den voksnes rolle:

- Skape tilstrekkelig rom for både voksenstyrte og barnestyrte aktiviteter
- Ha et bevisst forhold til samspillet mellom kunst, kultur og barns lek
- Sørge for at barn daglig har tilgang til bøker, bilder, instrumenter, utkleddingsutstyr og rikelig, variert materiale og verktøy for skapende virksomhet
- Være lyttende og oppmerksomme i forhold til barnas kulturelle uttrykk
- Motivere barna til å uttrykke seg og gi dem mulighet for å finne sine egne uttrykksformer
- Sørge for en estetisk dimensjon i fysisk miljø og innhold
- Oppmuntre og stimulere barn til å iakttas estetiske fenomener og detaljer i møte med naturen

Virkemidler knyttet opp mot faget:

- sang
- musikk
- instrumenter
- bøker
- naturmateriale
- formingsmateriale
- dramatisering
- bilder
- kunst
- museum
- kroppen vår
- scene
-

Mål 0-6 år	0-2 år	3-4 år	5-6 år
<p>Barna skal få kjennskap til og uttrykke seg gjennom forskjellige leirtyper.</p> <p>Utvikle den taktile sans, og oppleve et tredimensjonalt materiale.</p>	Barna leker med og erfarer hvordan leire og kitt kjennes ut.	Utforske leirens egenskaper og forme leire med egne uttrykk.	Utforske leirens egenskaper og forme leire med egne uttrykk.
<p>Videreutvikle sin kreativitet ved å bruke naturmateriale.</p>	Bruke naturmaterieell til å skape et dekorativt bilde i en vev.	Skape bilder med forskjellig naturmaterieell i en vev.	Få erfaring med å bruke forskjellig naturmaterieell til å lage et eventyr i en vev.
<p>Barn skal få kjennskap til ulike maleteknikker både til ute- og innebruk. Sprengre grenser ved å tørre å klisse.</p>	<p>Bruke hender og føtter og male med:</p> <p>Eks:</p> <ul style="list-style-type: none"> - fingermaling - male med tynne og tykke koster 	<p>Klare å skille mellom ulike verktøy for å skape bilder – med:</p> <p>Eks:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sugerør - gaffel - kort - akvareller 	<p>Skape bilde på lerret av naturen og ute i naturen – med:</p> <p>Eks:</p> <ul style="list-style-type: none"> - akrylmaling - akvarell
<p>Barn skal undre seg og få kjennskap til farger med naturen som inspirasjon.</p>	Se forskjellige farger i naturen.	Skille ut forskjellige farger i naturen.	Se farger og nyanser i skogen, og vite hvilke farger vi får ved å blande primærfargene.
<p>Barn skal få kjennskap til sangleker med og uten bevegelse.</p> <p>Ta vare på barnekulturen.</p>	<p>Eks:</p> <ul style="list-style-type: none"> - "Bjørnen sover" - "Lille Petter Edderkopp" 	<p>Sangleker med større bevegelser:</p> <p>Eks:</p> <ul style="list-style-type: none"> - "Lang, lang rekke" - "Slå på ringen" 	<p>Koordinere sang og kroppsbeherskelse:</p> <p>Eks:</p> <ul style="list-style-type: none"> - "Bamse, bamse ta i bakken" - "Anna Liana"
<p>Oppleve glede og sprengre grenser ved å bevege seg til musikk.</p> <p>Framføre</p>	Kjenne at kroppen vil og kan bevege seg til forskjellig musikk.	Kjenne hvordan kroppen vil bevege seg til forskjellige rytmer i musikken.	Lytt og skille mellom forskjellige sinnstemninger i musikken.

Kjennskap til hvordan man kan bruke naturmaterie ll til dramatisering i ute- og innemiljøet.	Dramatisere eventyr.	Bruke naturen som rekvisitter og scene ved dramatisering av eventyr.	Se mulighetene for dramatiske figurer i naturen og oppleve gleden ved å fremføre eventyr for andre.
Opplive gleden og få erfaring med forskjellige instrumenter og dets lyder .	- Trommer - Gitar - Piano	Skille ulike instrumenter og scene ved å: Lytt og skape lydbilder med musikk.	- Spille på instrument - Spille i band
Opplive og få kjennskap til kroppen som et instrument ved å: - trampe - klappe - knipse - plystre - m.m.	Lage lyder med kroppen.	Lage lyd og rytme med kroppen.	Sette sammen rytme, sang og musikk ved hjelp av kroppen.
Bli kjent med og erfare bruk av naturmaterie ll og undefinerbart materie ll som: - pinner - steiner - vedkubber - treklosser - pappruller Kjenne mestringsglede og samarbeidsglede .	Reise byggverk med naturmateriell.	Kombinere ulike materiell i konstruksjoner.	Lage store byggverk.
Barna skal få kjennskap til og erfaring med hva som kan skapes av sand	Klare å kjenne forskjell på teksturen i sand: våt/tørr grov/fin	Bygge: hus og veier sandlott	Lage/bygge et helt samfunn.
Opplive glede, ro og velvære ved å syng e i et kor . Føle seg konsentrerte, energiske og avspente.	Synge sammen. Synge sterkt og svakt.	Synge sammen i en større gruppe. Synge i rytme med andre.	Tilpasse seg en stor gruppe og bruke stemmen i samklang med andre. Synge kanon.

<p>Scene</p> <p>Framføre</p>	<p>Stå foran andre – på scene (benk).</p> <p>Syng:</p> <ul style="list-style-type: none"> - alene - sammen med ett eller flere barn <p>Danse</p> <p>Dramatisere, med forteller</p>	<p>Stå på "scene":</p> <p>Syng for andre:</p> <ul style="list-style-type: none"> - alene - med andre <p>Danse</p> <p>Dramatisere</p>	<p>På scenen i barnehagen og på scenen på Bogafjell skole:</p> <p>Syng, danse, dramatisere, spille rytmeinstrumenter - for barn i barnehagen</p> <ul style="list-style-type: none"> - for 1.klasse - for foreldre
--	--	--	---

FAGOMRÅDE:

NÆRMILJØ OG SAMFUNN

Barns medvirkning i det indre liv i barnehagen kan være første skritt for å få innsikt i og erfaring med deltakelse i et demokratisk samfunn. Barnehagen skal bidra til at barn møter verden utenfor familien med tillit og nysgjerrighet. Den skal legge vekt på å styrke kunnskap om og tilknytning til lokalsamfunnet, natur, kunst og kultur, arbeidsliv, tradisjoner og levesett. Barn skal medvirke i å utforske og oppdage nærmiljøet sitt. Barnas ulike erfaringer fra hjem, omgangskrets og reiser vil kunne gi kunnskap om ulike samfunn. Fagområdet omfatter også medienes betydning for barns hverdag.

(Rammeplanen -06)

Den voksnes rolle:

- følge demokratiske prinsipper i det daglige arbeidet
- arbeide for at alle barn får erfare at de er verdifulle og viktige for fellesskapet
- sørge for at barna erfarer at deres valg og handlinger kan påvirke situasjonen både for dem selv og andre (handling får konsekvens)
- gi barna begynnende kunnskap om betydningen av menneskerettighetene, spesielt barnekonvensjonen
- arbeide med likestilling mellom gutter og jenter og sørge for at begge kjønn får varierte utfordringer og like mye oppmerksomhet
- sørge for at barn utvider sin forståelse om kulturelle likheter og forskjeller og arbeide for et inkluderende miljø som motvirker mobbing og rasisme
- være oppdatert og opptatt av samfunnet og vise interesse for barns bomiljø og lokalsamfunnets mange muligheter
- bruke nærmiljøets ressurser til gode opplevelser og læringsmuligheter tilpasset barnas forutsetninger og interesser og sørge for at barnehagen bidrar aktivt i nærmiljøet
- gi barna anledning til meningsfulle møter med personer, arbeidsplasser og institusjoner i barnehagens nærmiljø og sørge for at barna får bearbeide og utdype sine opplevelser
- bruke litteratur og medienes muligheter for å utvide og utdype barnas erfaringer og læring
- bidra til at barna kan forholde seg nysgjerrige og kritiske til det som formidles gjennom mediebildet

Virkemidler knyttet opp mot faget:

- turer i nærmiljøet
- faglitteratur
- besteforeldre
- arbeidsplasser
- mennesker med ulik kulturell oppvekst/kultur
- bøker/lydbøker/fortellinger
- tv/film/media
- biblioteket
- museum/gallerier
- barnas hus/hjem
- institusjoner i nærmiljøet
- sang og musikk
- drama/rollelek
- kunst og forming
- Bydelskart
- Tegne egne kart
- Kompass
- «Trakus» – Trygg Trafikk

NÆRMILJØ

Nærmiljø er en samlebetegnelse for de ulike fysiske og sosiale forholdene i et lokalmiljø. Dette omfatter blant annet trafikkforhold, samfunnsmessige og kommersielle tjenester, barns lekemuligheter og mulighetene for friluftsliv.

Mål 0-6 år	0-3 år	3-4 år	5-6 år
Barna skal bli kjent med barnehagens nærmiljø.	Turer i nærheten, vei, sti, skog og lekeplass. Sandvedparken Stokkelandsvannet Kubbetjønn Melshei	Turer på vei og i skog. Melshei Kubbetjønn Holmavika	Fjell i nærheten. Dalsnuten Vedafjell Ragnhildsnuten De 7 ulvungane.
Barna skal bli kjent med ulike yrker i nærmiljøet.	LEK – introdusere rollelek - Gå på butikken - Ta bussen - Gårdsbesøk - Treffe Postmannen - Se på Sjøppelbilen	LEK – rollelek Besøke brannstasjonen Besøke politistasjonen Gå på butikken – penger	LEK – rollelek Gå på biblioteket Skolebesøk Brannvernuke Politibesøk - politibil
TRAFIKK Barna skal bli kjent med konseptet «å være fotgjenger i trafikken». Trafikk regler	Fotgjengerfelt Vei - fortau Se om det kommer bil før en krysser veien – oppe i bakken, nede i bakken, rett fram	Vei – sti – fortau Fotgjengerfelt Høyre og Venstre Barna avgjør om det er klart for å krysse veien sammen med en voksen	Vei – sti – fortau Fotgjengerfelt Høyre og Venstre Skilt «Veisjef» Tarkus – Trygg Trafikk
Barna skal få kjennskap til å orientere seg og følge løyper og spor. Kart Dyresti Kompass Markerte løyper	Ekorn Fuglespor Tauløype Hinderløype	Harespor Fuglespor Markert løype med poster i barnehagen Følge kart	Hvilke spor kan vi se i skogen? Bruke kompass Markert løype med poster i skogen Tegne og følge kart Speidergruppe

SAMFUNN

Et samfunn oppstår når mennesker finner sammen og danner et fellesskap. Dette fellesskapet omfatter et avgrenset område, for eksempel landområdet Norge eller den barnehagen du går i, eller den bydelen du bor i. Derfor kan vi snakke om det norske samfunnet eller samfunnet på Håbafjell. Et tredje karakteristisk trekk ved fellesskapet som utgjør et samfunn, er at det har en viss varighet. Det er ikke en gruppe mennesker som møtes for en kort tid for å oppleve noe sammen eller løse en bestemt kortvarig oppgave. Det norske samfunnet varer og varer, dag ut og dag inn, selv om medlemmene skiftes ut.

(<http://ndla.no/nb/node/3550>)

Mål 0-6 år	0-3 år	3-4 år	5-6 år
Barna skal bli kjent med tradisjoner som: Folkeeventyr	Bukkene Bruse Geitekillingen som kunne telle til ti Gullhår og de 3 bjørnene Skinnvotten	Rødhette og ulven Pannekaka Den lille røde høna Dukken i gresset Askeladden som kappåt med trollet	Askeladden og de gode hjelperne +++ Reveenka Tyrihans Kvitebjørn Kong Valemon Hans og Grete
Barna skal få kjennskap til ulike høytider og lære tradisjoner og farger relatert til disse.	Rød – Jul og Julenissen Lilla – Advent og kalender Gul – Påske og Påskeharen Se Religion for Kristelige Høytider.	Rød – Jul og Julenissen Lilla – Advent og kalender Gul – Påske og Påskeharen Se Religion for Kristelige Høytider.	Jul – hvorfor feirer vi det? Nisser – opprinnelse Grantreet – opprinnelse Påske – hvorfor feirer vi dette? Lucia – hvorfor feirer vi dette? Se Religion for Kristelige Høytider.
Barna skal lære om landet vårt NORGE.	Norge, Sandnes og Håbafjell. Gauken - Sandnesbyvåpen 17 Mai – gå i tog	Verden, Norge, Sandnes, Håbafjell. Gauken – Sandnesbyvåpen 17 Mai – gå i tog	Byvåpen – Gauken Norge før og nå. Grunnloven. 17 Mai – hvorfor feirer vi det?

Mål 0-6 år	0-3 år	3-4 år	5-6 år
Barna skal lære om Det Norske Flagget	<p>Flagget – se, ta på, hvordan holde det.</p> <p>Fargene på flagget: Rødt, hvitt og blått</p>	<p>Fargelegge flagget</p> <p>Kongehuset</p> <p>Nasjonalsangen</p>	<p>Tegne flagget</p> <p>Flagget og Kongehuset</p> <p>Nasjonalsangen</p>
Barna skal få kjennskap til Norge som et flerkulturelt land.	<p>Forskjeller og likheter blant mennesker.</p> <p>Hudfarge</p> <p>Utseende</p> <p>FN-cafe og fadderbarnet vårt</p>	<p>Hvem bor i landet vårt?</p> <p>Respekt for ulikheter- Hudfarge/utseende</p> <p>Høre forskjellige språk.</p> <p>FN-cafe og fadderbarnet vårt</p>	<p>Respekt for ulikheter.</p> <p>Menneskers ulike bakgrunn – utstilling.</p> <p>Samene – nasjonaldag</p> <p>FN-cafe og fadderbarnet vårt</p> <p>Lære hverdagsuttrykk på forskjellige språk.</p>

FAGOMRÅDE:

ETIKK, RELIGION OG FILOSOFI

Etikk, religion og filosofi er med på å forme måter å oppfatte verden og mennesker på og preger verdier og holdninger. Religion og livssyn legger grunnlaget for etiske normer. Kristen tro og tradisjon har sammen med humanistiske verdier gjennom århundrer preget norsk og europeisk kultur. Respekt for menneskeverd og natur, åndsfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse, likeverd og solidaritet er verdier som kommer til uttrykk i mange religioner og livssyn og som er forankret i menneskerettighetene. Norge er i dag et multireligiøst og flerkulturelt samfunn. Barnehagen skal reflektere og respektere det mangfoldet som er representert i barnegruppen, samtidig som den skal ta med seg verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon. Den etiske veiledningen barnehagen gir barn, må ta hensyn til barnets forutsetninger og det enkelte hjemms kulturelle og religiøse eller verdimessige tilknytning.

(Rammeplanen)

Den voksnes rolle:

- Må være seg sitt yrkesetiske ansvar for praktisering av barnehagens verdigrunnlag bevisst
- Møte barnas tro, spørsmål og undring med alvor og respekt
- Skape rom for opplevelser, undring, ettertanke og gode samtaler
- Skape interesse for og bidra til forståelse og toleranse for forskjellige kulturer og ulike måter å leve på
- Hjelp barn i konfliktsituasjoner til å finne konstruktive løsninger
- Være seg bevisst den betydning personalet har som forbilder og opptre slik barna kan få støtte i egen identitet og respekt for hverandre
- La den kristne kulturarven komme til uttrykk blant annet gjennom høytidsmarkeringer og markere andre religiøse, livssynsmessige og kulturelle tradisjoner som er representert i barnehagen

Virkemidler knyttet opp mot faget:

- Sang og musikk
- Kirken og andre religiøse/livssynsorienterte bygg
- Flanellograf
- Bøker/fortellinger
- Bibelen/barnebibel
- Kunst/bilder
- Video/DVD/TV/film
- Drama
- Naturen
- Samtaler i naturen/på tur

ETIKK

Etikk i barnehagen handler om å forstå hva som er rett og galt, vondt og godt, lov og ikke lov. Det handler om å studere hvordan folk oppfører seg i forhold til andre, nærmiljøet og ting rundt seg. Det handler om å forstå begrepene som brukes når en evaluerer det en ser: rett og galt, godt og vondt, lov og ikke lov.

Mål 0-6 år	0-2 år	2-4 år	4-6 år
<p><u>NATUR OG MILJØVERN:</u></p> <p>Barna skal lære å ta vare på naturen</p> <p>Barna skal få kjennskap til miljøvern</p>	<p>Kaste søppel i søppeldunk.</p> <p>Ta med søppel hjem fra tur.</p>	<p>Kildesortere i barnehagen.</p> <p>Ta med søppel hjem fra tur.</p>	<p>Rydde og sortere søppel i nærmiljøet.</p> <p>Gjenbruk.</p>
<p><u>SOSIAL KOMPETANSE:</u></p> <p>Barna skal få kjennskap til empati/omtanke.</p> <p>Barna skal få forståelse for likeverd.</p> <p>Barna skal få kjennskap til det å ha ansvar.</p> <p>Barna skal lære å håndtere konfliktsituasjoner.</p>	<p>Voksne – tydelige rollemodeller.</p> <p>Være gode mot hverandre.</p> <p>Klemme hverandre, smile til alle.</p>	<p>Se på bilder.</p> <p>Visualisere forskjeller.</p> <p>Samtaler rundt forskjeller og likeverd.</p>	<p>Se på bilder.</p> <p>Samtaler rundt forskjeller og likeverd.</p> <p>Respekt for forskjeller, og tydeliggjøre at gutter og jenter er like gode.</p>
<p><u>MOBBING:</u></p> <p>Ingen skal oppleve mobbing i barnehagen.</p>	<p>Inkluderende fellesskap.</p> <p>Lov å si NEI.</p>	<p>Inkludere; ta vare på hverandre/vise empati.</p>	<p>Samtale 1:1 og i gruppe.</p> <p>Si ifra.</p> <p>Stå opp for hverandre.</p> <p>Stå i mot gruppepress.</p> <p>Tilstedeværende voksne</p>

RELIGION

- Den etiske veiledning barnehagen gir barn, må ta *hensyn til barnets forutsetning og det enkeltes hjem kultur, **religion**, eller verdimeslige tilknytting*

Den voksnes rolle:

- Formidle, ikke forkynne
- Møte barns tro, spørsmål og undring med alvor og **respekt**
- Skape rom for **opplevelser**, undring, ettertanke og gode samtaler
- Være bevist sin egen verdiforankring og trosoppfattelse

Virkemidler knyttet opp mot faget:

- Sang og musikk
- Kirkebesøk
- Flanellograf
- Bøker
- Kunst
- Drama
- Fortellinger
- Naturen

Vår kristne kulturarv (0-6 år)

Barna skal få kjennskap til verdier, tradisjoner i den kristne kulturarven

Barna skal få kjennskap og erfaring med de kristne høytider og tradisjoner

Andre religioner og livssyn (0-6 år)

Barna skal få kjennskap til høytider i religion og livssyn som er representert i barnegruppa. Eks: Navnefest

Respekt for hverandres bakgrunn, uansett kulturell, religiøs eller livssynsmessig tilhørighet.

KRISTENDOM:			
Mål 0-6 år	0-3 år	3-4 år	5-6 år
Jul <ul style="list-style-type: none"> - juleevangeliet - julesanger - juletrepynt 	Juleevangeliet med hovedvekt på Jesusbarnet og de tre visemenn Julepynt: <ul style="list-style-type: none"> - stjerne - hjerte 	Juleevangeliet med hovedvekt på hyrdene og englene Julevandring (4-åringer) Julepynt: <ul style="list-style-type: none"> - lenker - kurver - engler - 	Juleevangeliet med hovedvekt på Maria, Josef og "stallen" Julevandring Julepynt: <ul style="list-style-type: none"> - lys
Påske	Palmesøndag "Jesus vasker disiplene sine føtter"	Skjærtorsdag "Jesus vasker disiplene sine føtter"	Langfredag og 1. påskedag
Pinsen "kirkens fødselsdag"	Kirken, en bygning. Orgelet (2 år)	Kirken som rom Orgelet (3år)	Kirkens oppgaver Enkle symboler i kirken
Bibelfortelling	Noas Ark	Brødunderet	Skapelsen

FILOSOFI

Filosofi i barnehagen handler om å undre seg sammen med barna over ting eller hendelser det ikke finnes et riktig fasist svar på.

En kan ikke si helt bestemt hvilke spørsmål som er filosofiske og hvilke som ikke er det, men det finnes noen kriterier som kan hjelpe å skille dem fra hverandre.

1. Man må tenke for å finne svaret.
2. Det er allment eller abstrakt.
3. Mange mulige svar.
4. Svarene på filosofiske spørsmål må stadig omprøves

Eks: Hva er rettferdighet? Hvem er jeg? Hvor slutter verden?

Filosofiske samtaler med barn er en prosess der barn og voksne sammen undrer seg, stiller spørsmål, eksperimenterer, leker med muligheter, forklaringer og gode svar.

Den voksnes rolle er å støtte og hjelpe barna i denne prosessen, og det kan være en utfordring å ikke komme med de "riktige" svarene.

Filosofiske samtaler har betydning for utvikling av språk, begreper og evne til å uttrykke seg. Barna får viktige erfaringer i sosialt samspill ved å bidra med egne meninger, vente på tur, lytte og spille videre på andres ideer.

Mål 0-6 år	0-3 år	2-4 år	4-6 år
Lære å undre seg og stille spørsmål .	Uttrykk seg kroppslig og språklig.	Samtalegrupper/ filosofigrupper Tid og ro til undring	«Filosofi klubb» Sette av tid og rom til undring.
Eksperimentere med ting som interesserer barna og undre seg over resultatet sammen.	Visuelle eksperimenter. Eks: hva flyter i vann? Hvilke farger som skal blandes for å få spesifikke farger? O.l.	Visuelle eksperimenter. Eks: hva flyter i vann? Hvilke farger som skal blandes for å få spesifikke farger? O.l.	Oppfordre barna til å eksperimentere selv. Komme med forslag til eksperimenter. Eks: lage vulkan (cola+mentos)

Håbafjellveien 39 - 4325 SANDNES - Telefon 47377539

E-mail: dl.habet@bhq.no

Hjemmeside: <http://www.habet.bhq.no>

